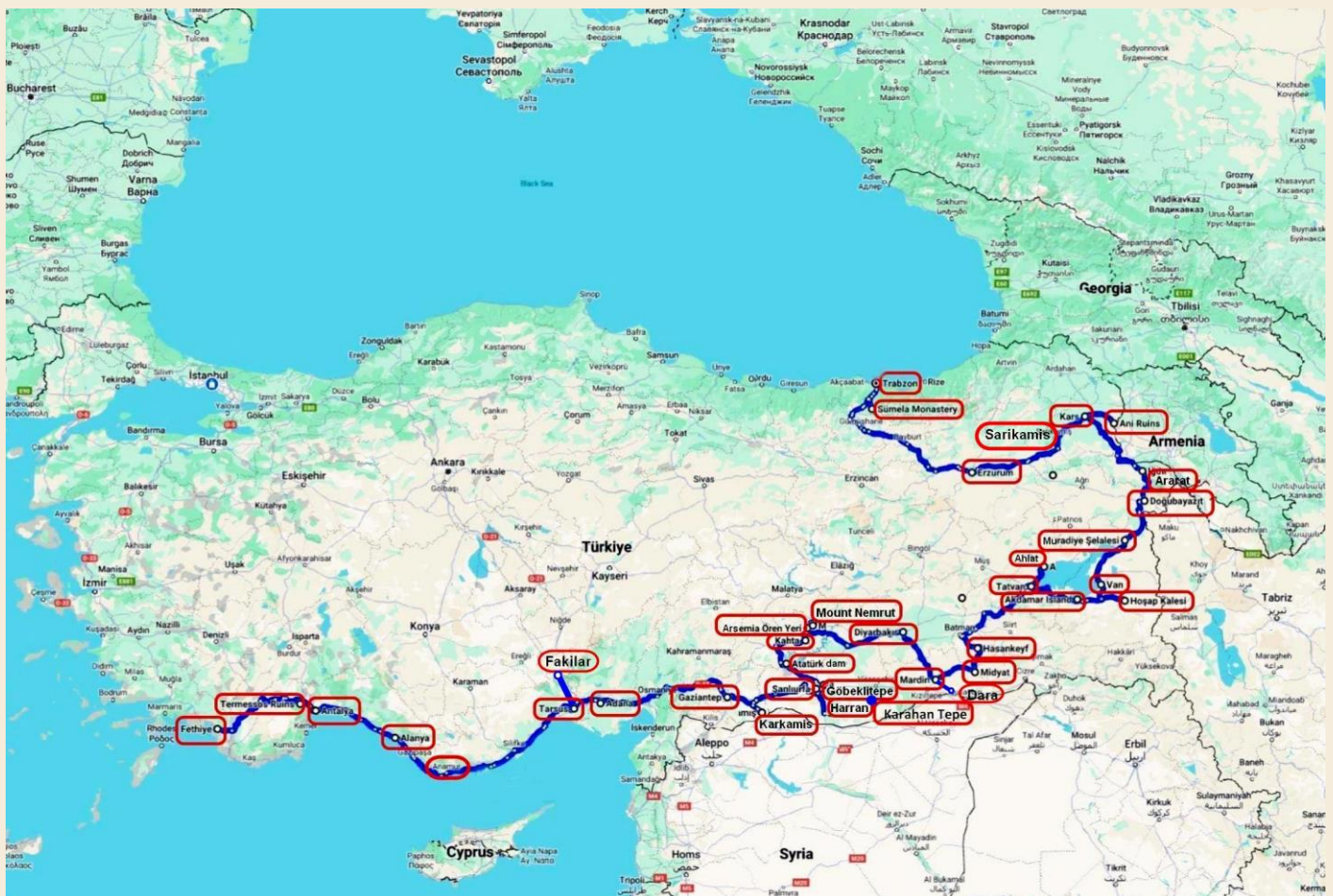

UTAZÁS TÖRÖKORSZÁG DÉLI ÉS KELETI RÉGIÓIBAN

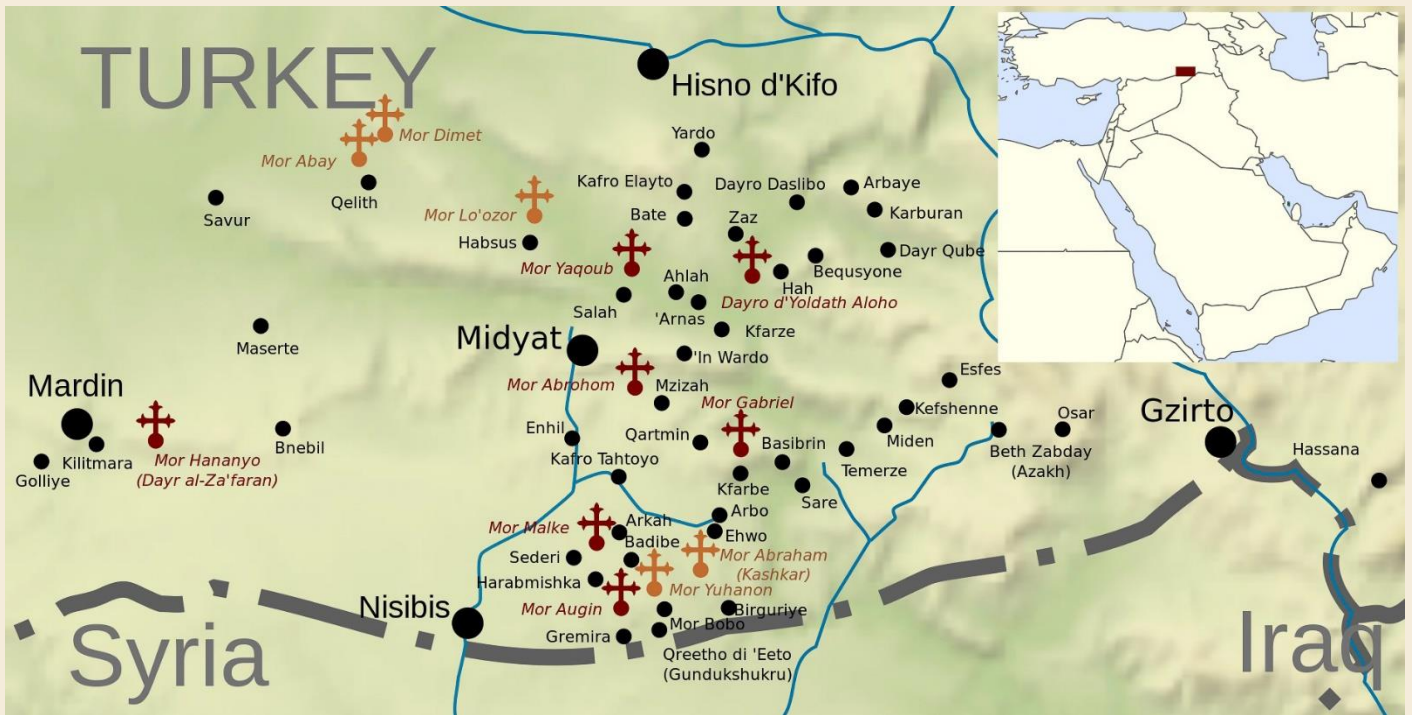
negyedik rész: Mardintól Hasankeyfig

(összeállította: Szabó Tibor www.culturetravel.hu)

2024 nyarán hosszabb utazásra vállalkoztunk Törökország távolabbi vidékeire. Elidőztünk a Torosz-hegység vidékén, a Kilikiai-alföld városaiban, őskori és ókeresztény emlékeket kerestünk fel az Arab-síkságon, többször felmentünk a Nemrut-hegyre, fürödtünk a Van-tóban, elautóztunk az Ararát alatt, meglátogattuk Ani romvárosát, tucatnyi alagúton áthajtva jutottunk el Trabzonba, végül megcsodálhattuk a Sümela monostor bizánci falfestményeit. Mindenhol kedves és segítőkész emberekkel találkoztunk, legyenek akár törökök, szírek, kurdok, örmények, vagy arabok. Szerencsére a nagyobb bajok végig elkerültek minket utunk során, bár délen meg kellett birkóznunk a 42-44°-os nyári hőséggel.

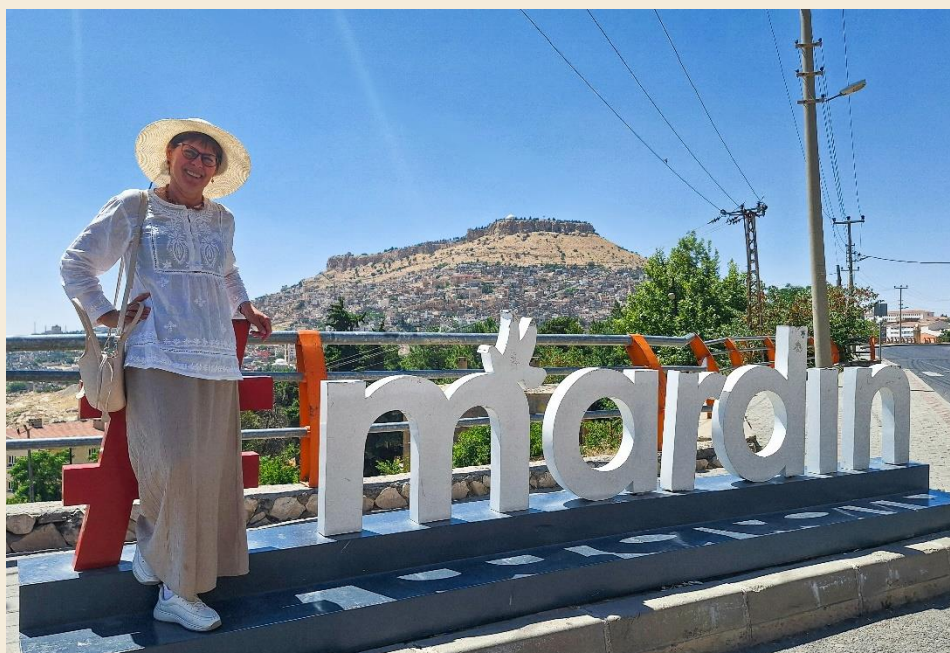

Íme utazásunk útvonala. Isztambuli átszállással értünk Antalyába, ahol a reptéren rögtön átvettük bérautónkat, amely hűségesen és hibátlanul szolgált minket 5000 kilométeren át. Hozzáteszem, Törökország útjai kiváló minőségűek, még a távoli, keleti országrészben is.

A Tur Abdin egy alacsony fennsík a mai török és szír határ mentén, amelyet az egyik legkorábbi keresztény közösség népesített be. A korai szír, másképpen asszír keresztények az arámi nyelvjárást beszélték. Közülük még a 20. század elején is több százezren lakták a vidéket, mígnem az első világháború idején legtöbbszörüket megölték, vagy elűzték Tur Abdinból. Ugyanígy jártak az itt élő örmények is. Ma már csak néhány ezer asszír keresztény él erre felé, de régi templomaik, kolostoraik, falvaik romjai igazolják egykori közösségeik nagyságát. A térképen pirossal jelölték a ma is működő kolostorokat, ezek közül látogattunk meg néhányat.

A gazdag történelmű Mardin városa a Tur Abdin nyugati szélén fekszik. Különlegesen szép óvárosa a meredek várhegy lejtős déli oldalára épült, szűk utcácskával és ezernyi ódon épülettel. Az egész az UNESCO védelme alatt áll.

← A várhegy és az óváros kicsit közelebről. A szír kereszténység legkorábbi emlékei a 4. századból maradtak ránk. A város mai képét a 640-től megjelenő muszlimok, majd 12-13. században itt uralkodó muszlim vallású oguz türk Artukid dinasztia építészete alakította ki, amelyet a későbbi oszmán épületek csak kiegészítettek. ↓ Ezt a térképet Mardin múzeumában fényképeztem. Jól mutatja, hogy a szűk és meredek utcákból álló óváros mennyi értéket és látnivalót rejt.

Hittünk a gugli térkép útvonaltervezőjének, vesztünkre. A Waze nem mindenhol működik errefelé, pedig vettünk török SIM kártyákat. A gugli térkép szépen mutatta az utat az óváros közepén lefoglalt a szállásunkig. Mentünk is felfelé a szűk, kanyargós utcákon, egészen addig, míg egyszer csak beszorultunk. A helyiek segítségével szabadultunk ki kényes helyzetünkből, azután távoli parkolás, bőröndhuzigálás, végül kellemes meglepetés az egyik sikátor fordulójában, ahol ez a régi épületből kialakított barátságos panzió fogadott.

→ Nem vagyunk különösebben igényes a szállásokat illetően, de 17 szállóhelyünk közül talán csak egy-kettő volt problémás Kelet-Törökországban. Mardini szállásunk pedig kifejezetten kellemes, családi hangulatú, szép emléket hagyott bennünk. A szoba két ablakából jó kilátás nyílt Szíria felé. Júliusban már csak az öntözött területek zöldellnek, a többi amolyan félsivatag.

↓ A nem is messzi távolban már Szíria tűnik fel a Mardin óvárosa alatti útról. Kissé megdöbbenően hosszú sétára indultunk a Kasimiye medresze felé. Hamarosan rájöttünk, hogy 42-43 fokban tűző napon 2-3 km is rettentő hosszú út. A kép jobb oldalán a Szír Ortodox Egyház Mor Michael (Szent Mihály) templomának és kolostorának közelmúltban felújított épülete áll. A 4. századi eredetű templomot gondozott olajfa liget veszi körül.

→ Mardin óvárosát ez az egyirányú út, az 1. Cadde szeli ketté. Itt mindig nagy a forgalom, itt van a legtöbb üzlet és étterem. Az egykori, többségében szír keresztény lakosság mára elenyésző kisebbségbe szorult, a városban ma többségében kurd, török és arab eredetű népesség él. Az óvárosban nagy az idegenforgalom, a látogatók többnyire keleti emberek, európaiakat nem is láttunk az alatt a néhány nap alatt, amit ott töltöttünk.

← Még egy kép a főutcáról. A régi épületeket többségét felújítják, de az építési munkákat szigorúan szabályozzák a védett óvárosban.

← Igyekeznek kiszolgálni a turistákat, van itt papagájos fotózás, lovas fotózás és még mindaz, amit ki tudtak találni.

→ A hennafestést is ki lehet próbálni 200 líráért (kb. 2300 Ft)

↑ Szépen rendben tartott szűk utcák mindenütt. Árnyékban csak 40 fok volt, az már egész kellemes.

→ Azon tűnődünk, hogy ezeken a keskeny sikátorokon hogyan gyűjtik össze a szemetet? Egyik reggel aztán láttuk, hogy kukásautó helyett szamárhúzta kis kordékkal szedik össze a kikészített szemeteszsákokat.

→ Az óváros fölé emelkedő sziklán áll Mardin vára. Esténként szépen kivilágítják a falakat, de a vár nem látogatható, mert egy török radarállomás van ott telepítve, így zárt katonai területnek számít.

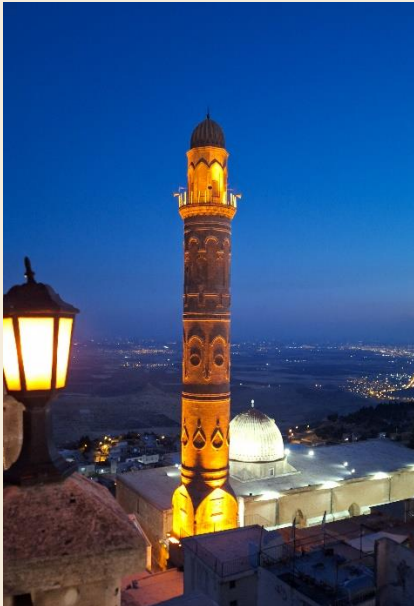

← Hátterben a mardini Nagymecset minaretje

→ A főutca egyik éttermében vacsoráztunk, annak tetőteraszán. Onnan készült ez az esti kép.

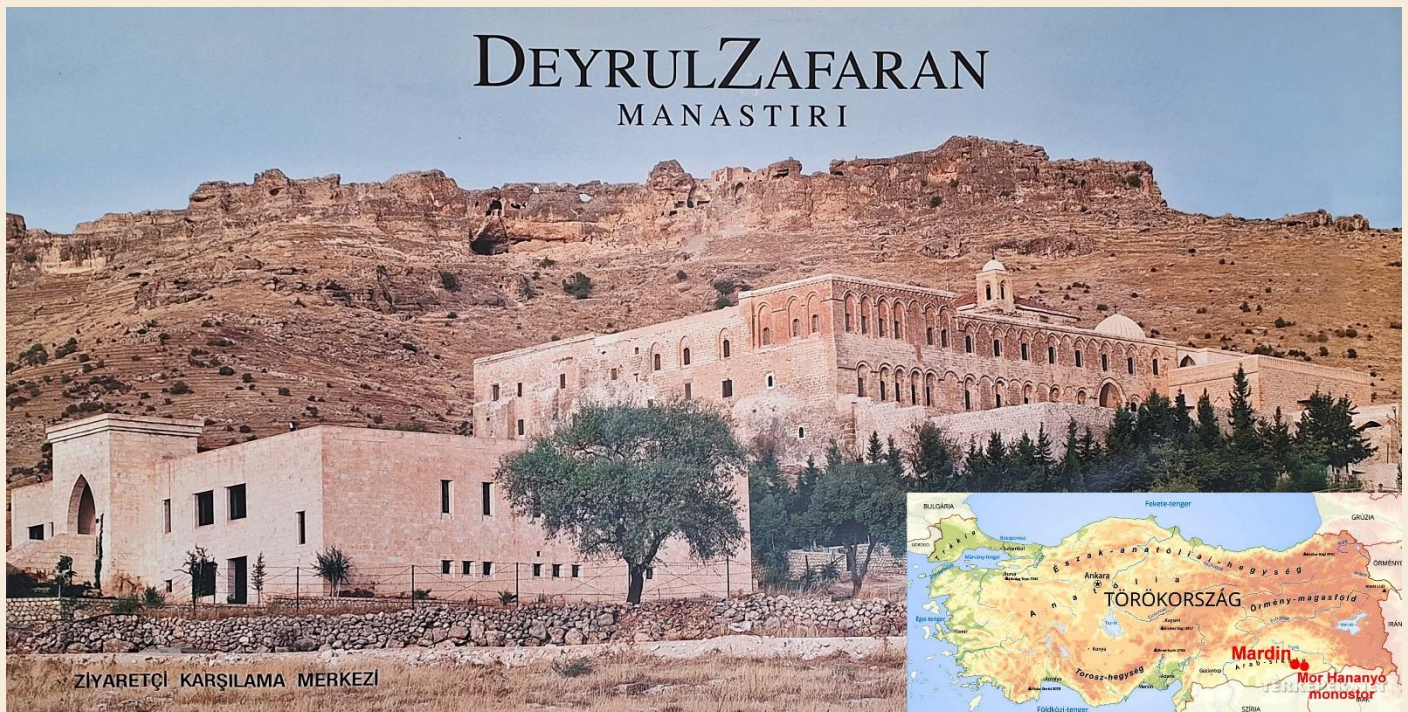

← Kilátás kelet felé a tetőteraszról. Balra Mardin kivilágított vára.

← És még egyszer az Ulu Camii minaretje Mardinban, de most esti fényben

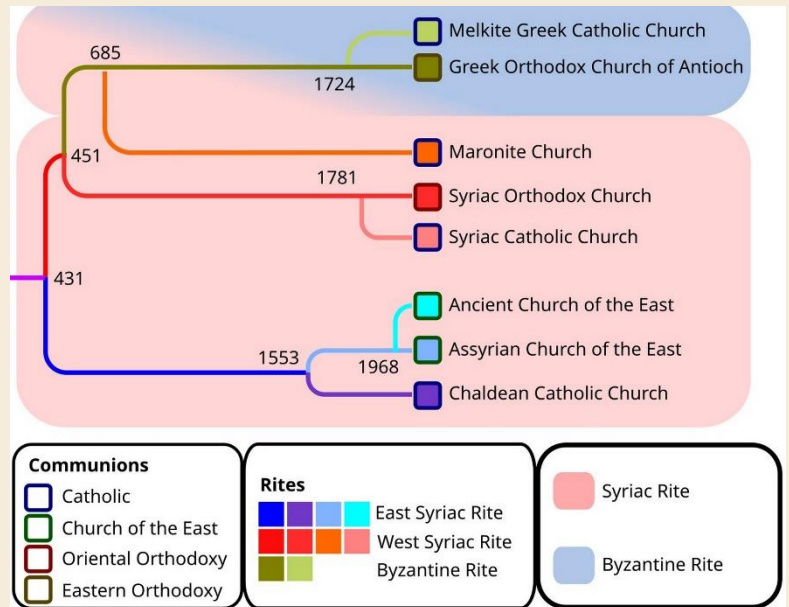
↓ Ezt a képet a Mardintól délkeletre 5 km-re levő Mor Hananyo monostor fogadóépületében készítettem. A bal oldali alacsony épület a látogatóközpont, innen indulnak a vezetett séták. Az épület egyénileg nem látogatható. A monostornak több neve is van: szíriul Dayro d Kurkmoként, arabul Dayr al-Zafaranként, törökül Deyrülzafarânként ismerik, de kőfalainak színe után Safron (sáfrány) monostorként is emlegetik.

→ A 493-ban épített monostor sokáig a szír ortodox pátriárka székhelye volt, mígnem az üldöztetés 1932-ben távozásra kényszerítette. Először a szíriai Homszba, majd Damaszkuszba költöznie.

→ Hogy kissé megkönnyítsem a keleti keresztény felekezetek közötti eligazodást, javaslom ennek az ábrának az áttekintését. A korai keresztény gyülekezetek dogmatikai, üdvösségtani felfogása és szertartásai jelentősen különböztek. Amikor a Római Birodalomban Constantinus császár szabaddá tette a keresztény vallás gyakorlását, egymást követő zsinatokon igyekeztek egységesíteni a hitvallást és a szertartásrendet. A kalkedoni zsinaton, 451-ben, sok más mellett Jézus emberi és isteni természetéről is közös véleményt formáltak a püspökök. Azok a közösségek, amelyek nem fogadták el a zsinati határozatokat, igyekeztek a Birodalom hatókörék kívülre kerülni és így őrizték meg saját különálló egyházaikat.

← A látogatóközpontból kb. óránként indulnak a csoportok a monostor felé. Itt is, mint a legtöbb működő rendház körül, gondozott, öntözött ültetvények vannak telepítve. A Mor Hananyo (török nevén Deyrülzafarân) legutóbbi nagyarányú felújítása a 2000-es évek elején kezdődött. A látogatóközpontot 2005-ben adták át, később a monostor rekonstrukciója is elkészült. Terveztek még egy vendégházat is, de ennek 2024-ben még nem láttuk nyomát.

↑ Ez itt a **Mor Hananyo monostor** bejárata. A mai épületegyüttes helyén a mezopotámiai napisten temploma állt Kr. e. 2500 körül, majd egy római castrum épült ennek romjaira. Ebből alakították át 493-ban a Krisztus kettős természetével egyet nem értő miafizita Szír Ortodox Egyház püspökei és építészei a mai monostor elődjét.

← A főkapun belépve ebbe a csodás előudvarba érkezünk.

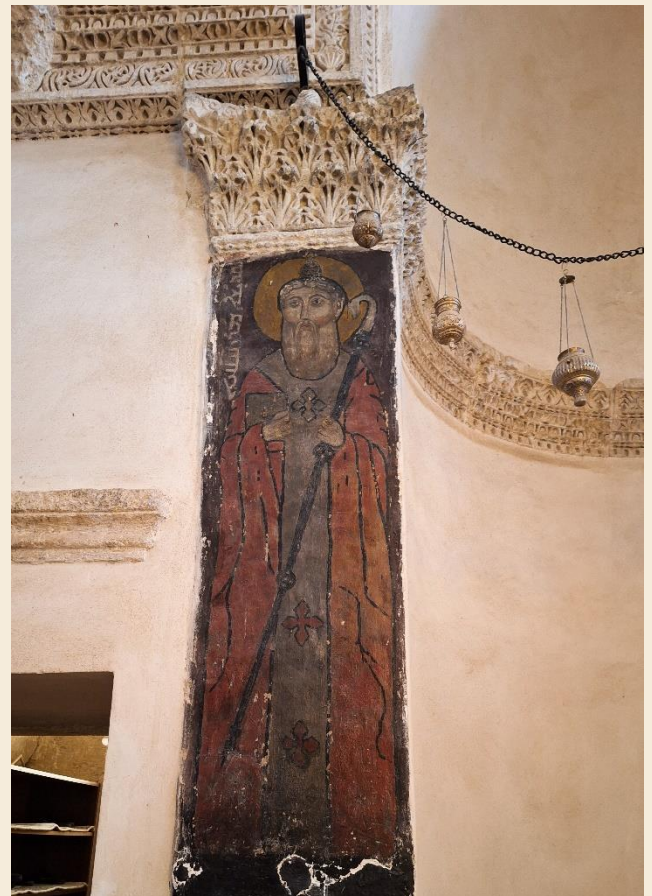

← Amint felmegyünk az előudvar lépcsősorán, a belső kapuhoz érkezünk. Innen már csak néhány lépés a kolostor látogatható része.

→ És íme a Mor Hananyo monostor belső kapuja. A kapu íve fölött arámi nyelvű a felirat. A szír egyházban ma is a Jézus által beszélt nyelven, arámiul tartják a szertartásokat.

← A monostor belső udvarának keleti oldalán a Theodosius és Theodore testvérpár építette fel a közösség templomát 491 és 518 között. Ahogy belépünk, a főoltárral találjuk szemben magunkat, balra a függöny mögött a szír ortodoxok pátriárkájának 650 éves trónszéke rejtőzik. A Mor Hananyo monostor 1293-tól 1932-ig volt a Szír Ortodox Egyház Patriarchátusának székhelye.

→ A monostor fő templomának falait valaha festmények borították. Ezek közül napjainkra csak ez az egy maradt fenn. Ez viszont annál fontosabb, mert Szent Ananiást (arámi-szírül Mor Hananyo) ábrázolja. Ananiás a 8. században volt Mardin püspöke és az ő nevéhez fűződik a monostor 793. évi helyreállítása, szinte újra alapítása.

← A szentély közelében megmaradt szép oszlopfő arámi feliratokkal

↓ A pátriárka trónja melletti falszakaszon gondosan restaurált fríz és felirat. A 20. század elején történt keresztényüldözések után a hívők száma, ezzel együtt a szerzetesi közösségek is megfogyatkoztak. Ezután Tur Abdin ősi monostorai is vagy megszűntek, vagy csak néhány szerzetesnek nyújtottak otthont. Az ország modernizálása során a 20 század végére

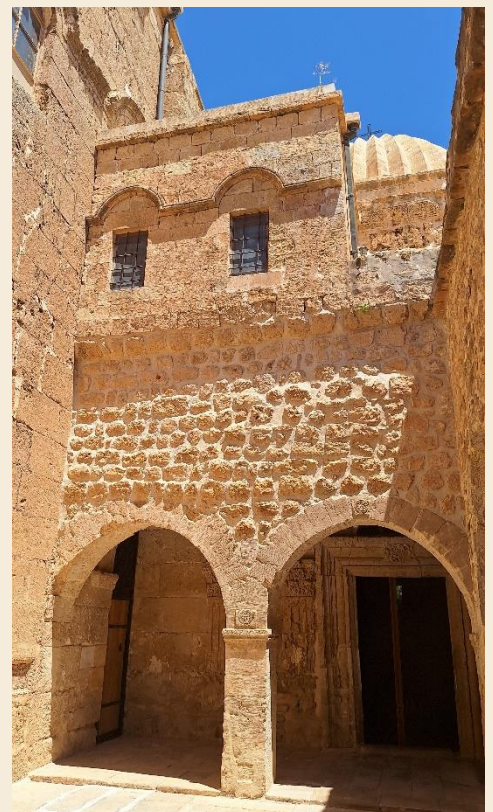

felismerték az addigra lepusztult történelmi épületek értékeit és turisztikai vonzerejét. Törökországi utazásaink során nagyon sok helyen találkoztunk a gondos és szakszerű rekonstrukciós munkák eredményeivel.

↑ Egy érdekesség: kiállítottak két megmaradt, lovak hátára erősíthető hordszékét is. Feltehetően a magas rangú egyházi máltóságok kényelmét szolgálták.

→ Két templom határán a Mor Hananyo monostorban.

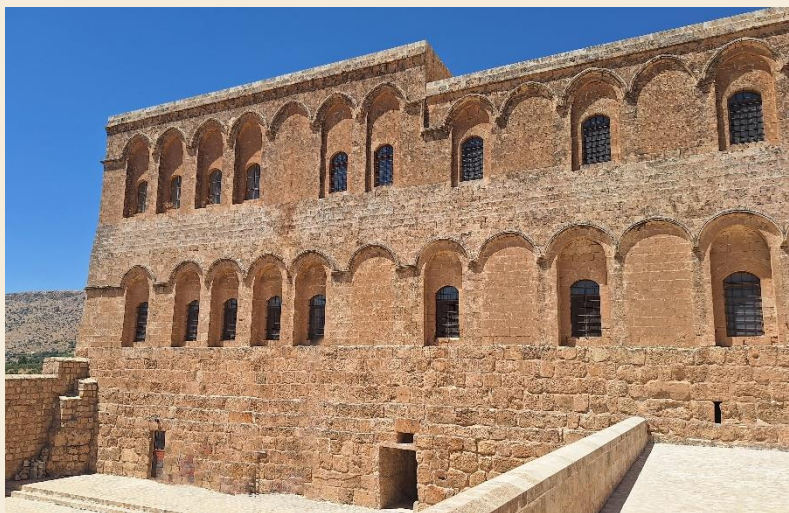
↑ A templom délkeleti oldalán tekinthető meg a monostor másik korai része, a Szentek Háza (Beyt Kadise). Az itt lévő 7 temetkezési fülkében nyugszanak a monostor pátriárkái és metropolitái.

← A Szentek Házának ajtóabláit gyönyörű intarziák díszítik

→ A Mor Hananyo templom délkeleti része alatt van ez a csodálatos épségű, legalább 4000 éves emlék. A mai monostor helyén építették fel az ősi mezopotámia lakosai Samas, a Nap és az Igazság istenének templomát. Samas a Gilgames eposznak is egyik fontos szereplője. Ritka megoldás, hogy sík mennyezetet építettek a boltíveknél alkalmazott, egymásnak feszülő kötömbökkal. A helyiség végénél vágott szűk ablaknyíláson reggelenként bevilágít a kelő nap.

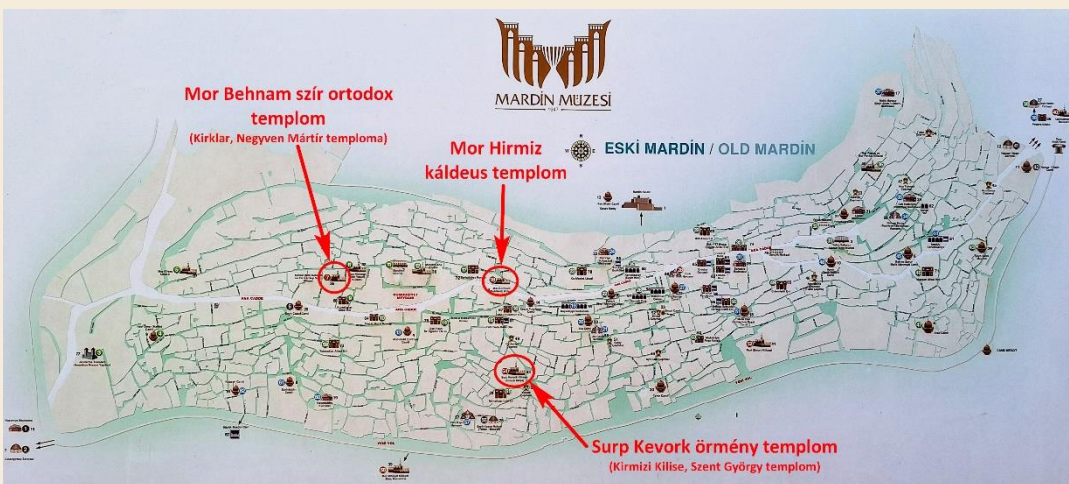

← A monostor belső udvara és kútja. Mögöttem a Mor Hananyo kupolája.

← A Mor Hananyo (Dayro d Kurkmo, Dayr al-Zafaran, Deyrülzafarân, Safron) monostor déli falai. Az ablakok mögött háló- és hivatali helyiségek rejtőznek, ezek azonban nem látogathatóak.

↓ Tur Abdin vidéke a korai keresztény közösségek kialakulásának egyik fontos helyszíne volt. Itt alakult meg az első században a Keleti Egyház, amelyből több későbbi egyházi közösség is kivált

és saját útjára indult. A szintén ősi Örmény Egyház követte az Örmény-felföldről kirajzó híveit, akikből ide, Tur Abdinb vidékére is jelentős számban eljutottak. Mardinban a 20. század eleji oszmán népirtások és üldöztetések előtt kb. 12600 szír és 7700

örmény keresztény élt. Ma már csak néhány ezer szír (asszír) keresztény és kisszámú örmény lakosa van a kb. 130 000 lakosságú városnak. Utunk során Mardin három legfontosabb keresztény közösségének templomaiba látogattunk el.

↓ Először a Szír Ortodox Egyház híres templomát, a **Mor Behnam, másik nevén Negyven Mártír (törökül: Kirklar)** templomot kerestük fel. Lépünk be vaslemezekkel megerősített ősi kapun!...

→ Mor Behnam templomát a hagyomány szerint 539-ben építették. A bejáratnál szemben az a kisebb tornyos templom áll, ahol 1799 és 1928 között a Szír Ortodox Egyház egy iskolát működtetett. Mi éppen mise idején értünk a templomhoz, így meg kellett várnunk annak végét és hogy a népes, 60-80 fős hívőszereg kivonuljon a jobbra kiszélesedő kertrészbe egy közös agapéra. A templomgondnok egy szír fiú kíséretében csak ezután engedett be a bal oldali nagy fánál nyíló templomudvarba és magába a Negyven Mártír templomába.

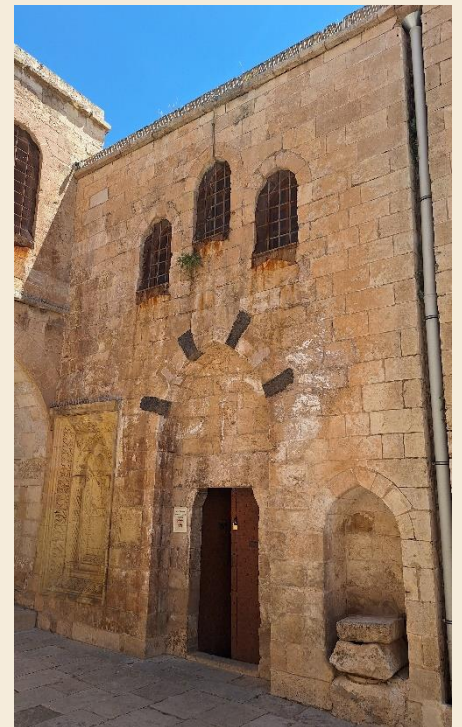

← A Mor Behnam, vagy Negyven Mártír templom bejárata előtti kis udvar.

→ A Mor Behnam templom bejáratának bal oldalán van a falba süllyesztve ez a dombormű, feltehetően az egyik pátriárka sírköve. A templom előtti udvar falába több, arámi nyelvű feliratos kő van beépítve.

→ Sokat kellett várnunk, hogy beléphessünk a Negyven Mártír (törökül: Kirklar) templomába, de most már csak néhány pillanat! A templomot 1170-ben nevezték el a 40 ókeresztény mártírról, akik csontjait az akkor mecsetté változtatott egyik keresztény templomból (ez a mai Şehidiye mecset) hozták át ide, a Mor Behnamba. A Negyven Mártír elnevezés eredete a 240 körüli keresztényüldözés idejére vezethető vissza. Az elbeszélés szerint az összefogdosott keresztényeket Sivas mellett egy jeges tóba kényszerítették, ahol halálra fagytak. Bizony Anatóliában hidegek a telek... Hogy a mártírok csontjai milyen úton kerültek Közép-Anatóliából Mardinba, arról nem szól a fáma.

← A Mor Behnam három hajója összesen 12 ilyen zömök oszlopra támaszkodik. Mardin városa 1293-ban lett a Szír Ortodox Egyház központja. Ezután hosszú ideig ebből a templomból intézték egyházuk ügyeit. Maguk a pátriárkák és metropoliták is itt laktak, a templomkertben részükre épített szobákban.

← A Mor Behnam bejáratának belső oldal fölött is van egy nagy festmény a negyven mártírról és a névadó szentről, de nekem ez a kép, amit Diyarbakirban, a Szűz Mária templomban fényképeztem, jobban tetszik. A festmény közepén Behnam, Adiabene 4. századi királyának fia lovagol a jobbra üldögélő Mor (Szent) Mattai remetéhez, hogy az gyógyítsa ki Saro (Sára) hűgát a leprából. Saro a képen a királyfi mögötti kíséret egyik felső alakja. Mor Mattai imája nyomán Sára meggyógyult, mire Behnam királyfi és Saro megkeresztelkedett. Apjuk, a pogány Szennaherib király ezen úgy feldühödött, hogy Behnamot és Sarót megölette. Később Szennaherib bűnbánatot tartott, maga is felvette a keresztséget és a meggyilkoltak emlékére monostort alapított a mai Szíria területén.

→ Mardin óvárosának főutcáján, az 1. Cadde közepén áll a Káld Katolikus Egyház (másik nevén Babiloni Káld Egyház) szép temploma, a **Mor Hirmiz** templom, amelyet 2011-ben restauráltak legutóbb. A 397-430 között épült templom eredetileg az Asszír Keleti Egyház (a nesztoriánusok) részére épült. Ez az egyház eredetét egészen Tamás apostolig vezette vissza. Később, amikor 431-ben Nesztoriosz konstantinápolyi pátriárkát az ezezusi zsinaton Jézusra vonatkozó nézetei miatt kiközösítették, az őt követő Asszír Keleti Egyházat elkezdték Nesztoriánus Egyháznak nevezni.

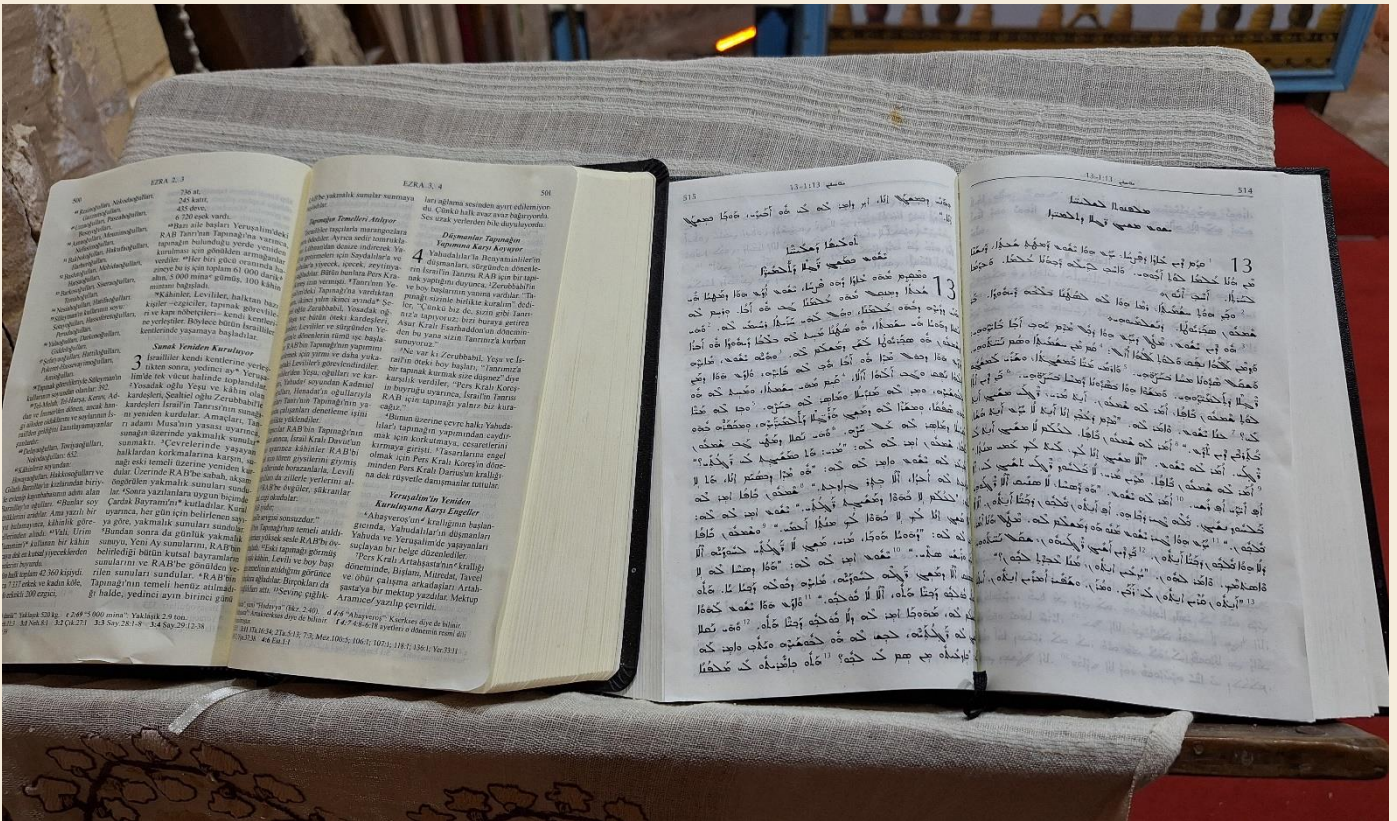

↓ A Mor Hirmiz templom bejáratát oszlopsora. Az Asszír Keleti Egyházban 1553-ban szakadás következett be. A három felé szakadt egyház egyik része a III. Gyula római pápához fordult a belső viták tisztázása végett. A pápa a hozzá forduló felekezetet elnevezte egyesült káldeus egyháznak, amely néhány további változás után vette fel a Káld Katolikus Egyház nevet és azóta is elismeri Róma felsőbbbbségét.

→ A Mor Hirmiz templom téglakupolával fedett központi tere és főoltára. A hívők szerint Mor (Szent) Hirmiz különös csodákra képes. Ha egy elmebetegét leláncolnak, majd a templom falában levő vashorogra felakasztva egy egész éjszakán át ott hagyják, reggelre kitisztul az elméje. Gondolom nem a nyakánál fogva kell felakasztani szerencsétlent.

↑ A könyvek közelebről. Balra a törökre fordított Ószövetség, jobbra az arámi-szír nyelvű szent szöveg.

← Írja be az egyenletet ideA Mor (törökül Mar) Hirmiz főoltára, balra az állványra kikészített szent könyvekkel.

→ A Mor Hirmiz oldalsó, Mária oltára.

← A **Surp Kevork** örmény templom épületét nem egyszerű dolog megtalálni a zezugos utcák és az egymásra nagyon hasonlító házak tömegében, arról nem is beszélve, hogy nem egy ismert idegenforgalmi célpont. Ha valakinek kedve támad felkeresni, induljon a helyreállított 14. századi Cevheriye Çeşmesi közkúttól, az legalább rajta van a térképen. A neten többnyire a látványosabbnak ítélt déli oldalról

készült fényképek találhatóak, ami tényleg szebb, csak éppen a templom nem látszik rajta.

→ A Surp Kevork (Kirmizi Kilise, Vörös Templom, Szent György templom) egyszerű bejárata a Menekşe 117 utcáról nyílik. Hiába kérdezősködik az ember, a környékeliek sem ismerik.

← A kaput nyitva találtuk és ha belép az ember, ezen a kis alagúton áthaladva lehet a templom udvarára bejutni.

→ Az 5. századialapítású örmény templom ma be van zárva és teljesen kiürített állapotban várja a döntést jövője felől. Mardin jelentős örmény közössége és az Örmény Patriarchátus 1915-ig, a legnagyobb törökországi keresztényüldözés idejéig használta a templomot. Az örmények elűldözése után a templom épülete volt árvaház, laktanya és vegyszerraktár is. A maradék helyi közösség 1957-ben visszavásárolta a templomot, kissé felújították, így

2004-től ismét alkalmassá vált szertartások megtartására. Néhány évvel később, 2007 után ismét elhagyták a Surp Kevorkot, azóta csak egy gondnok lakik a templom melletti egykori monostor épületében.

← A Surp Kevork felől azon a zöld ajtón át jutottunk a monostor udvarára, majd a középső kis lépcsőn felmászva, a tetőre. A templom udvarán több helyen láttunk arab nyelvű faragásokkal ellátott kőtömböket és keresztény sírköveket is.

→ Kilátás a Surp Kevork templom tetejéről dél felé. A távolban Szíria.

← A Surp Kevork monostorának háttérében Mardin várának falai magasodnak.

→ Mardin óvárosának nyugati felében építtette fel Behnam Bannş, Antakya (Antiochia) pátriárkája, az Asszír Keleti Egyház (hivatalos nevén: Szent Apostoli Katolikus Asszír Keleti Egyház) részére ezt az épületet 1895-ben. Az építés után az egyház hivatali helyiségei kaptak helyet Tanzimat reformokat jellemző stílusú házban. Később a török állam megvásárolta az épületet és 2000-ben itt nyitották meg a **Mardin Müzesi** kiállításait. A múzeum nem tartozik Törökország legnagyobb múzeumai közé, de a környék ásatásain előkerült sok érdekességet megtekinthetünk benne.

← A pátriárka az egykori egyházi, ma múzeumépület keleti oldalán emeltette az Asszír Keleti Egyház Szűz Mária templomát 1895-ben. A sok keresztény emlék bemutatásával úgy tűnhet, mintha Mardin keresztény többségű város lenne. Ez legfeljebb az óvárosra volt igaz a 20. század elejéig. Ma a lakosság többsége kurd, arab és török eredetű. A városképet a korai keresztény és a középkori Artukida dinasztia egyházi építésze mellett főként az Oszmán Birodalom 1839 és 1876 közötti nagy reformjának, a nyugatiasodás Tanzimat korszakának középületei és az azok stílusát követő magánházak határozzák meg. Ezt a stílust követte a Mardin Müzesi tervezője.

← És most néhány érdekesség a Mardin Múzeum gyűjteményéből. Ezek az edények a Mardintól nyugatra levő Kerküsti Höyük tell 1981-ben és 2005-ben végzett ásatások során kerültek elő. A legkorábbi tárgyak a rézkorban (kalkolitikus kor), a Kr. e. 5. évezredben készültek.

→ Ezek a halottkultuszhoz tartozó bazaltszobrok a Mardintól délnyugatra fekvő Kiziltepe Girbel Höyük nevű ásatási területéről származnak. A Kr. e. 1600 és 900 között készült szobrokat temetők és templomok bejáratának közelében találták meg.

↘ Körülbelül félmillió ékírásos táblát őriznek a világ múzeumaiban. Ezek közül való ez is, amelyet a Mardin Múzeumban állítottak ki. A Kr. e. 7. századi irat egy gyümölcsös és a hozzá tartozó birtok adásvételi okmány

↓ A sírmellékletként talált övpáncél darabok az Urartui királyság idejéből (Kr. e. 900-600) származnak. A páncéldarabok díszítései között szent állatok, istenségek jelennek meg, többek között Shivini napisten, Teisheba viharisten és bika, valamint oroszlán ábrázolások.

← Mardin várában talált római kori (Kr. u. 1-2. sz.) bikát ábrázoló dombormű.

→ Háaspár sírköve (4. század) görög nyelvű felirattal: Aigeosz, Papinios fia, még életében és józan eszének birtokában állította fel ezt a sírkövet feleségének, Kyriate-nak és önmagának. Ápoljátok emlékét!

↓ Középkori (395-1453) leletek gyűjteménye

↓ Jobbra hátul egy töredékes sírkő felirat Nusaybinból, a Mor Yakup templomból (1246). A felirat szerint a niszibisi Mor Isoyahib metropolita nyugodott a kő alatt.

↓ Ez itt nem egy ágyúcső, hanem égetett anyagcső darabokból összeállított vízvezeték, amelyet a 13-16. században használtak Mardinban, a Zinnar szőlőültetvényben.

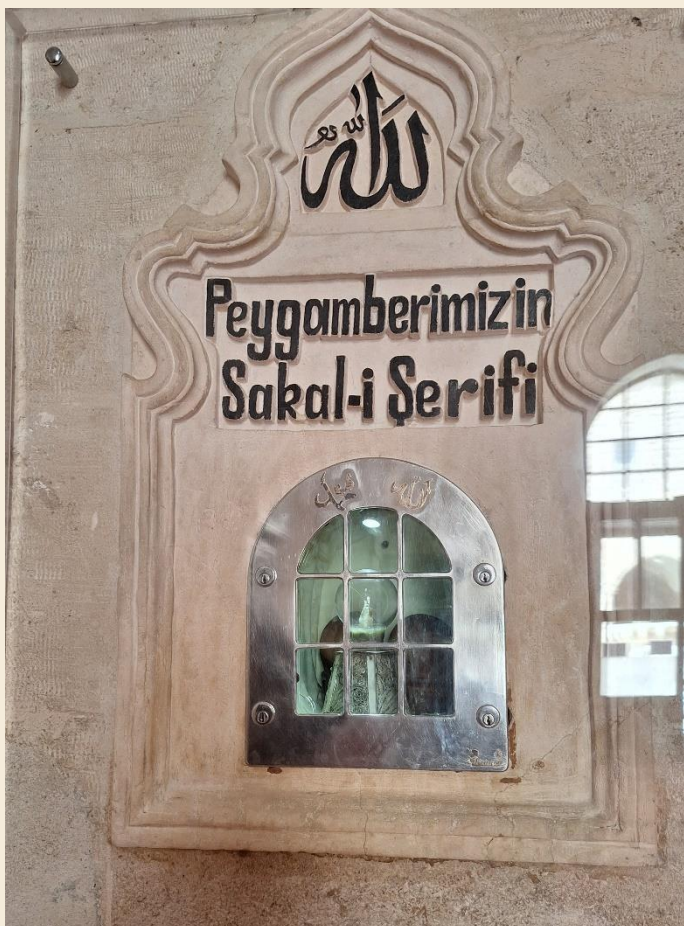
← A Mardin Müzezi előtt egy szabad térség van, Atatürk szobrával. Balra az egykori egyházi központ keleti szárnya és a Szűz Mária templom, fölöttünk a vár magasodik.

→ Mardin óvárosának szinte a közepén épült fel a kelet-nyugati irányban elnyúló **Nagymecset (törökül Ulu Cami)**, amelyet a 11. században kezdtek el építeni. A képen az elnyúló, hosszú udvar, az északi épületszárny és a rituális mosdáshoz használt kútépítmény látszik.

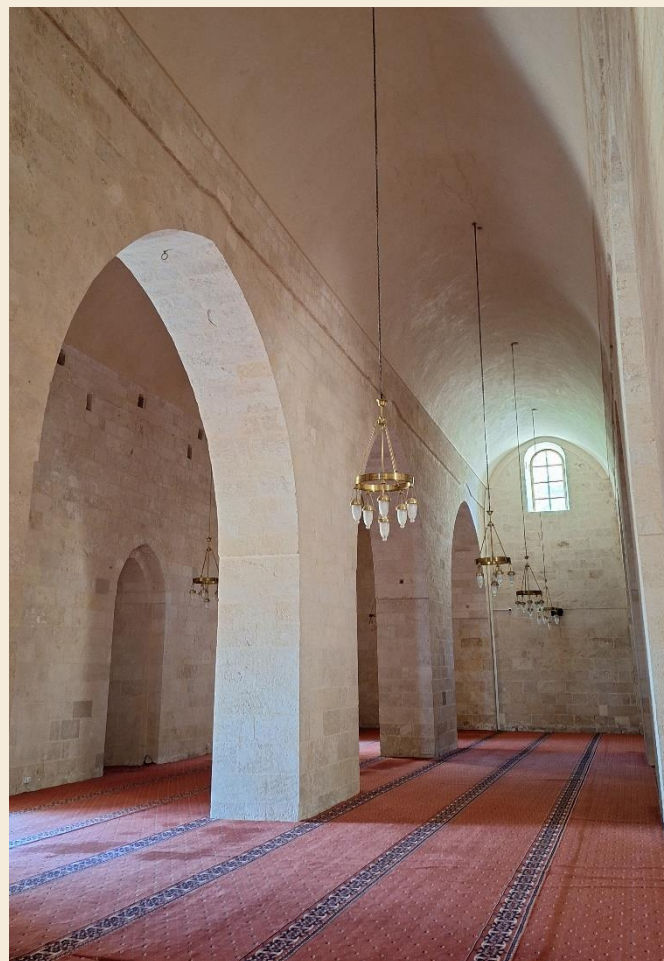

← A Nagymecsetnek eredetileg két minaretje volt, mindkettő 1176 körül épült, azonban Timur Lenk inváziója idején a mecset és a minaretek is megsérültek. A megmaradt minaret utolsó renoválása 1889-ben történt II. Abdulhamid szultánsága idején. → A mecset mihrábjá és minbarja. Az Ulu Cami falain 16 különböző felirat maradt ránk, legtöbbször az építések és felújítások idejét rögzíti. Szép sorban követhetően a Szeldzsukok, Artukidák, a Akkojunluk és az Ottomán építkezései a feliratok nyomán.

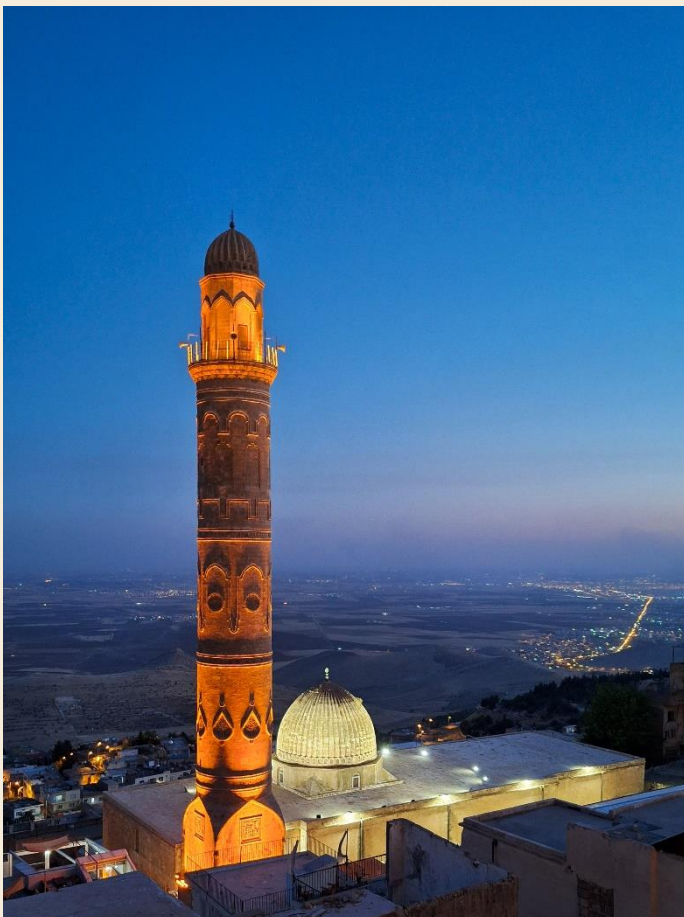

← Külön kis fülkében helyezték el a Nagymecset féltett kincsét, néhány szőrszálát a Próféta szakállából. A becses ereklye Egyiptomból került Mardinba II. Abdulhamid szultán uralkodása idején (1876-1909). A híres szakállat 2016 óta lehet állandóan megtekinteni a mecset falában kialakított fülkében, addig csak a Kadir éjszakákon (ez a Ramadán 27. éjszakája) tették közszemlére.

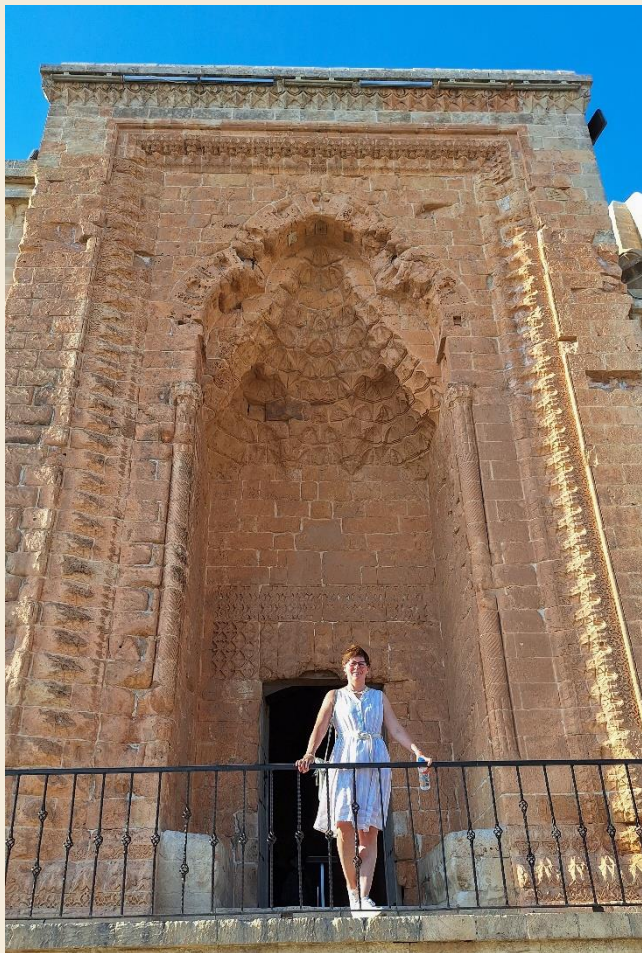

→ A mardini Ulu Cami belső tere egyszerű, mint általában a korai mecseteké. Talán, hogy semmi ne vonja el a hívő figyelmét az imádkozástól.

← Az Ulu Camii minaretje esti megvilágításban. A mecsetet legutóbb 2010 és 2012 között újítták fel.

→ A **Kasimiye medresze** Mardin óvárosának délnyugati szélén épült a 15. században. Építését még az Artukida uralkodó kezdte el, de csak az Akkojunlu perzsa és szunnita türkmén törzsszövetség idejében, Kasim bej uralma alatt fejezték be 1445-ben.

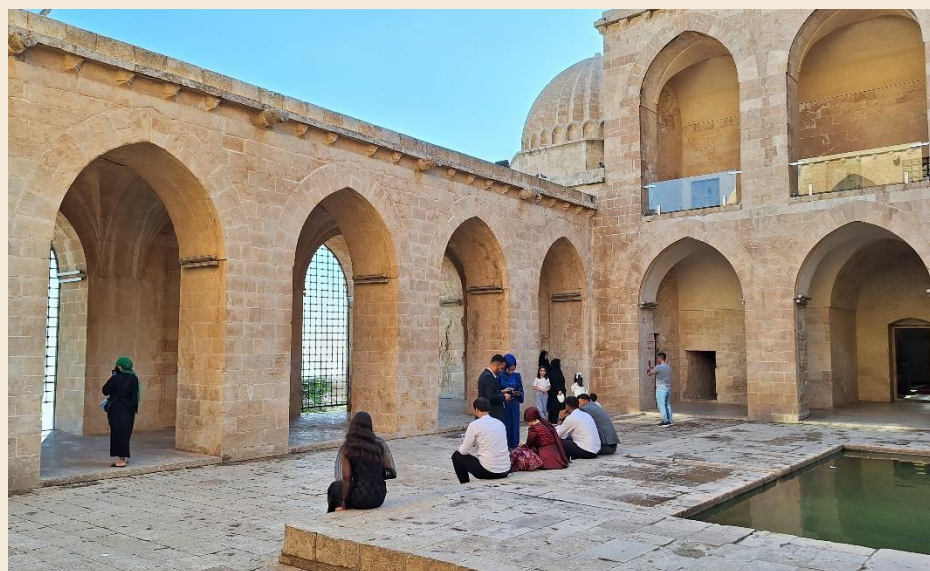

← A Kasimiye medresze kapuja

→ A medresze udvarának három oldalára épültek a tanítványok szobái, de a déli oldal nyitott.

→ Kemal Atatürk 1924-ben elrendelte az állam szekularizációját, amelynek során az oktatást állami felügyelet alá helyezték és egyúttal bezárták az addig működő medresze iskolákat. A Kasimiye is bezárt, de maga az épület szerencsére megmaradt és ma is sokan látogatják. A medresze udvarán sekély medence van, amelybe az északi falon levő forrásból folyik a víz és ahonnan egy keskeny, kőbe vágott folyókán folyik ki. A forrás a születést, a kivezető vízfolyás a halált jelképezi. Az udvar körül helyezkednek el a tanítványok szobái.

← Ottjártunkkor éppen esküvői fotózás zajlott a Kasimiye udvarán. A rokonság a medence szélén üldögélve várakozott a sorára. A háttérben az egyik tanítvány szobájának bejárata látható. Az összes diákszoba ajtaját ilyen alacsonyra építették, hogy a tanítványok kényszerítve legyenek a meghajlásra, amikor kiléptek az udvarra, az oktatás helyszínéül szolgáló íván felé.

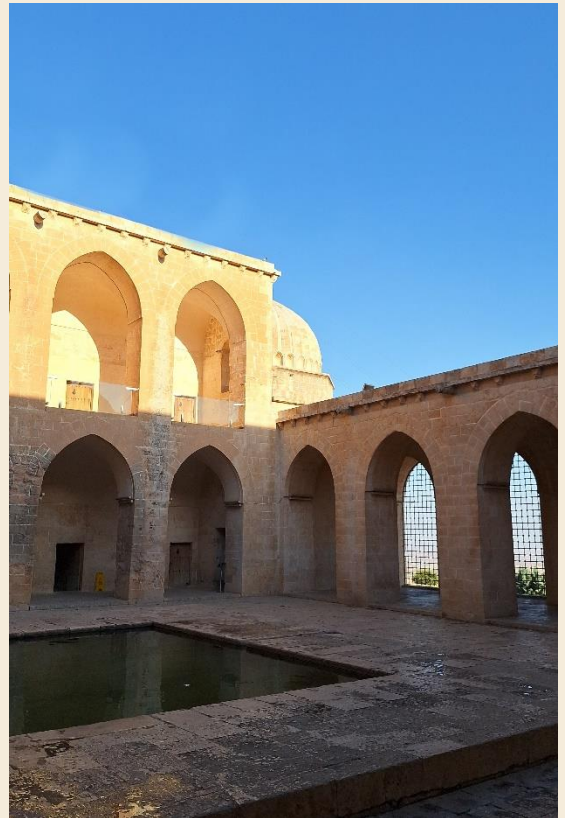
→ Íme a szép menyasszony. Talán kurd lehet.

← Mi is beálltunk fotózkodni

→ Az egykori diákszobákban ma kiállítást rendeztek be, amelynek témája a muszlim feltalálók és felfedezők bemutatása.

↑ A sok közül az egyik kiállított tárgy ez a modell volt. Az eredetileg hatalmas hajót Kínában építette Zheng He (más átírásban Cseng Ho) kínai muszlim hitű felfedező. Zheng He császári parancsra 1403 és 1433 között hét tengeri utazást tett több száz hajóból álló flottájával. Sok, a képen látható óriási, mintegy 150 méter hosszú hajót építtetett, mert egy-egy expedíciójára akár 30 000 tengerészt és katonát vitt magával. Utazásai nyomán erősödött Kína befolyása Délkelet-Ázsiában és a tengeri távolsági kereskedelemben. Zheng He bejárta az Indiai óceánt és hajóival eljutott Afrika déli partjaiig is.

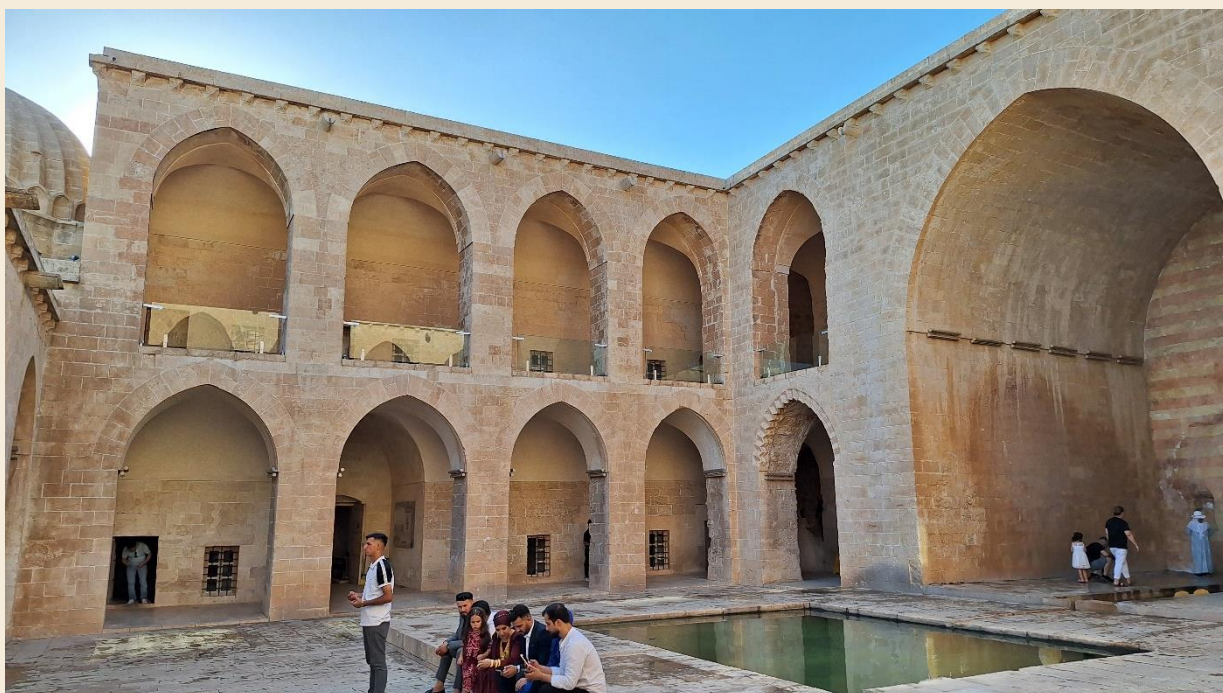

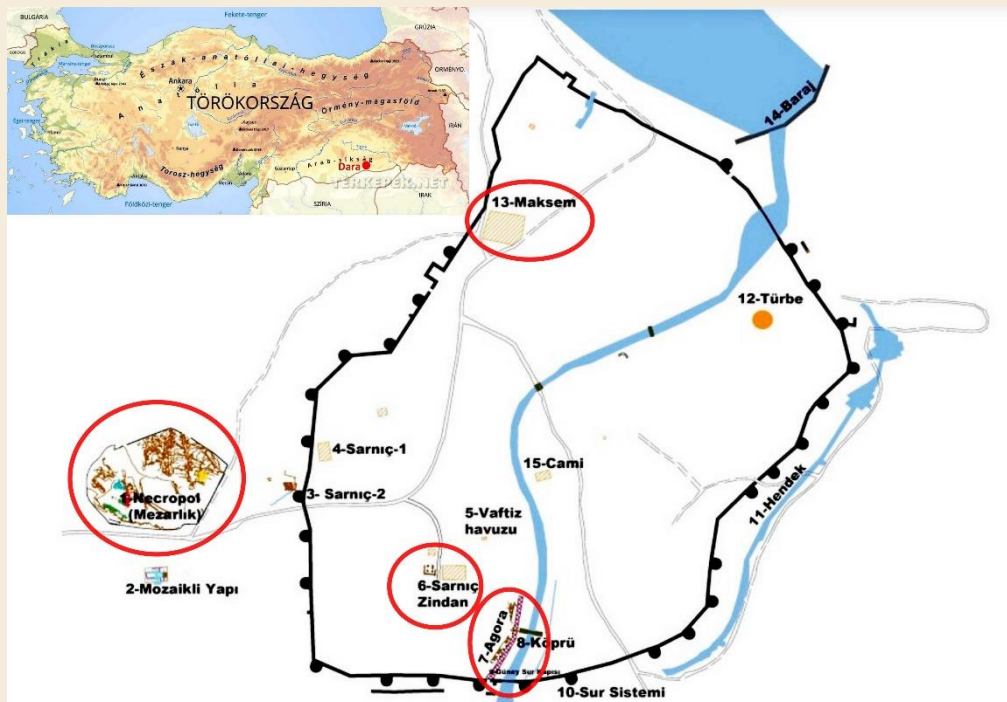

← Még egyszer a medresze és kupolái. A jobb oldali kupola alatti teremben a helyi szent férfiak síremléke áll. Érdekes, hogy az iszlám tanítása szerint sem a szentekhez, sem a temetkezési helyen nem szabad imádkozni.

n

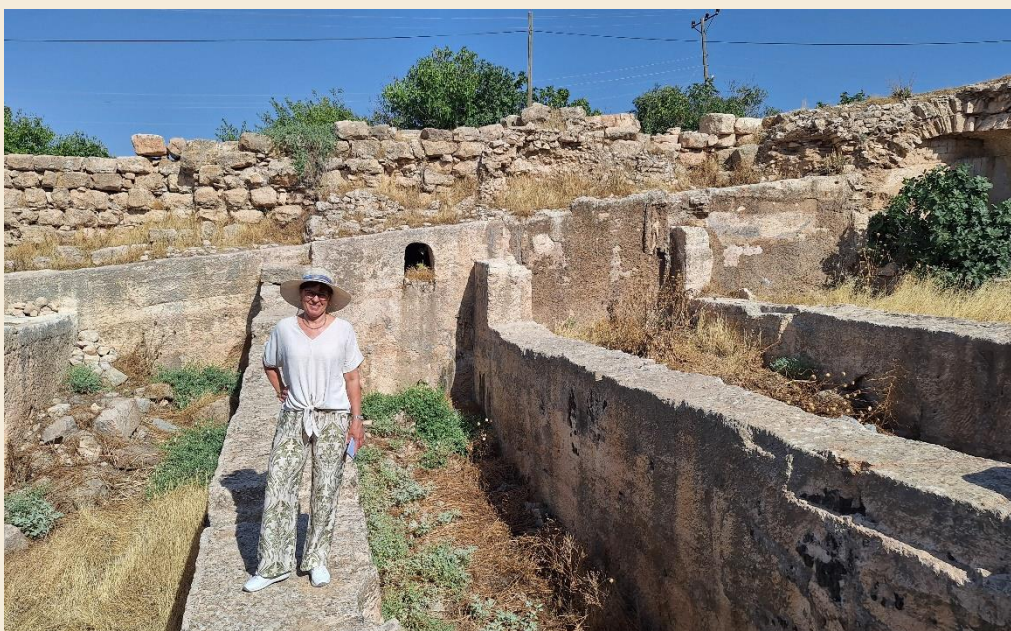
→ A mardini Kasimiye medresze nyugati homlokzata. Jó sokat gyalogoltunk, hogy az óváros közepéből kiérjünk a város széli medreszéhez, de visszafelé szerencsénk volt. Mintha megrendeltük volna, a semmiből előállt egy taxi, amit egy öreg arab ember vezetett. Innen már minden ment könnyen, a taxi is idős volt, az ember is, taxióra sehol, mégis sokkal jobb volt mint 40 fokban gyalogolni. És persze hihetetlenül olcsó...

← Mardinből indulva tettünk egy kitérőt a szír határhoz közeli Dara irányába. A mai település neves elődjét Anasztasiopolis néven a Kr. u. 6. században alapították. Az erődített bizánci város romjaira ráépült a mai kisváros, de nagy területen megmaradtak a korai középkori romok, amelyek közül a bekarikázottakat kerestük fel.

→ A Maksem nevű víztározó rendszer romjai. Darától nem messze fekszik Nisibis (ma Nusaybin) határváros, amely a 4. század végétől perzsa kézen volt. A kelet-rómaiak erős bázis híján nem tudtak sikereket elérni a Szászánida Birodalom ellen ezen a vidéken, ezért határozta el Anastasius császár az erődváros felépítését 505-ben. Az új erőd közelében folyt a Cordis folyócska, amelynek vizét Justinianus császár (527-565) elterelte és föld alatti alagúton át a városba vezette, ahol hatalmas víztározó rendszert építtetett meg

← A víztározók és a folyóelterelés segítségével a védősereg olyan helyzetet teremtett, hogy a vízfolyás lezárásával megnehezítették az ostromlók vízellátását, miközben a saját vízkészleteik csak növekedtek.

➤ A Maksem tározó méretei még romjaiban is impozánsak.

➔ Anasztasiopolis (későbbi nevén Justiniana Nova, ma pedig egyszerűen Dara) főtere, agorája a város déli részén volt. Itt ma is folynak az ásások, de azért be lehet sétálni.

➤ Az agora feltárt főutcája. A várost minden erősítése ellenére elfoglalták a perzsák 573-ban, majd 591-ben visszaadták a bizánciaknak. A végső hanyatlást a 639-ben bekövetkezett muszlim arab invázió okozta. Bár az arabok a vallási türelem jegyében még századokon át megengedték a Szír Ortodox Egyház működését és templomépítéseit Darában, az elvesztett katonai jelentőség következtében a település elszegényedett és egyre többen költöztek el innen.

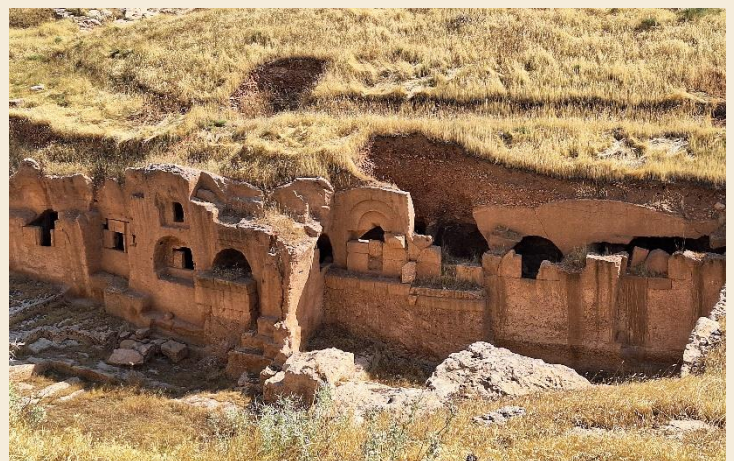
➔ Fontos és látványos a Zindan víztározó is, ide azonban nem tudunk bejutni, mert éppen zárva volt. Így csak ez a külső fotó készült falairól.

← Ezt a múzeumi képet még Mardinban készítettem. Az ottani kiállításon mutatják be a Darában előkerült, főként a bizánci korból származó tárgyakat.

← Dara leghíresebb látnivalója a város nyugati oldalán, a városfalakon kívül létesült nekropolisz. A sziklába vágott sírkamrákat a 6. századtól a 14. századig használták. A legnagyobb sírterembe az 573-as Szasszanida ostrom római (értsd: bizánci) áldozatait temették el.

←↑ Dara nekropoliszát 1986-ban kezdték el feltárni. A terület kerítésekkel van lezárva és hétfőnként zárva tartanak. Darából kelet felé indultunk tovább, hogy meglátogassuk a Mor Gabriel kolostort.

← **Midyat** városától kb. 20 km-re délkeletre alapította két keresztény aszkéta a későbbi **Mor Gabriel** monostort 397-ben. A monostor autóval könnyen megközelíthető és illő belépődíj lefizetése után egyénileg is látogatható (ellentétben a Mor Hananyo monostorral, ahol csak vezetővel lehet mozogni).

→ A monostor mai nevét Tur Abdin metropolitája, a 7. században élt Mor Gabriel után kapta. Előttünk a főkapu.

← A restaurált főkapu fölötti szír-arámi nyelvű felirat az alapítás évszámával. A Mor Gabriel monostor ma is a Tur Abdini metropolita székhelye.

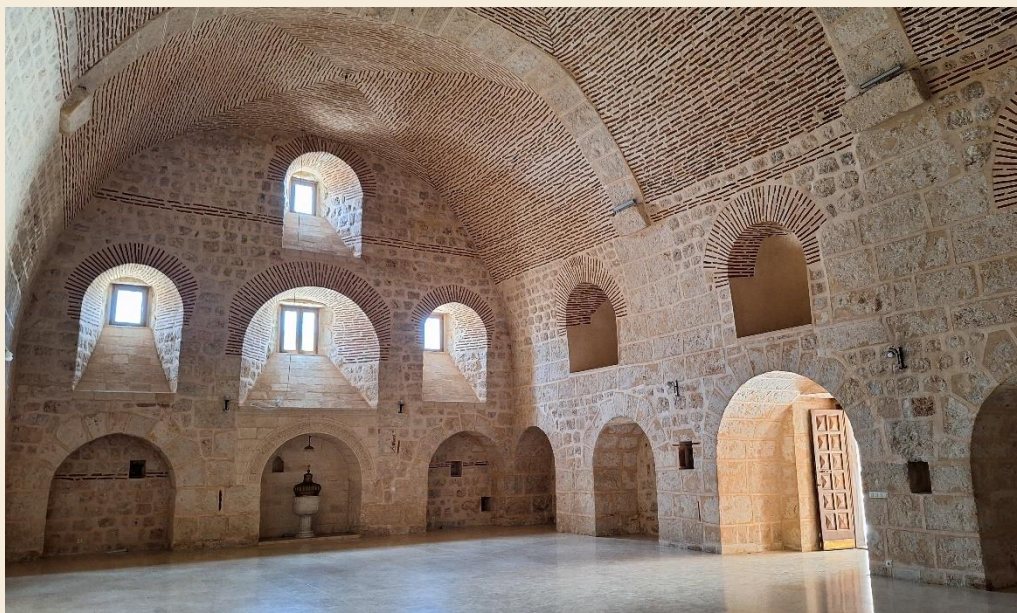

← A kapun belépve jutunk az első udvarba. A monostor fénykorában, a 6. században, több mint 1000 szerzetes élt a Mor Gabrielben.

← A templom főhomlokzata előtti udvar a hőséget jól tűrő olajfákkal.

→ A miafizita Asszír Ortodox Egyházhoz tartozó templom 512-ben épült fel Anasztasziosz bizánci császár adományából.

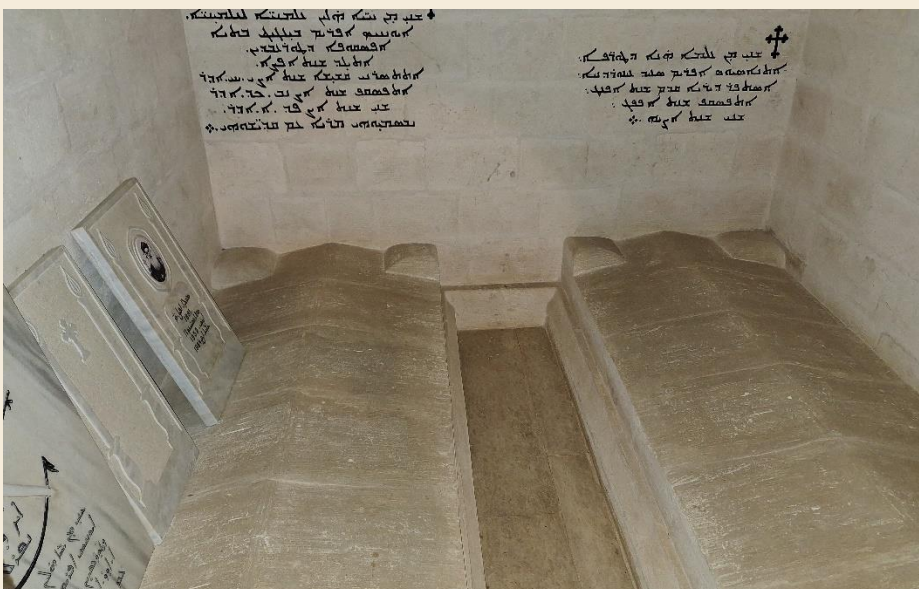
← A monostor főtemplomának lenyűgöző belső tere. A templom felújítása 1997-ben fejeződött be.

↓ A Mor Gabriel főtemplomában, az oltár mellett még láthatók a pusztításokat túlélte bizánci mozaikdíszítés egyes részletei.

↑ Ez a különleges, hatalmas kupolával fedett terem az 5. század első felében épült fel, valószínűleg Anasztasziosz császár adományából. A Theodora kupolaként ismert terem valaha a szerzetesek közös étkezésének volt a helyszíne. Mások amellet érvelnek, hogy a nyolcszögletű termet keresztelési szertartásokra használták.

→ A monostor nyugati szárnyában levő kis mauzóleum bejárata.

← Ha az ember belép, az utolsó metropoliták sírjait láthatja

← Lejárat az alagsori temetkezési terembe, más néven a Szentek Házába (Beth Qadishe). Itt vannak az ülő helyzetben eltemetett hét pátriárka szarkofágjai, valamint az alapító Mor Samuel és Mor Simeon atyák egyszerű sírhalmai is, a falakba pedig több ezer egykori szerzetes csontjait falazták be. A Timur Lenk seregei által megölt 440 szerzetes csontjait a kolostor alatti barlangüregekben találták meg az 1991-es építési munkák során.

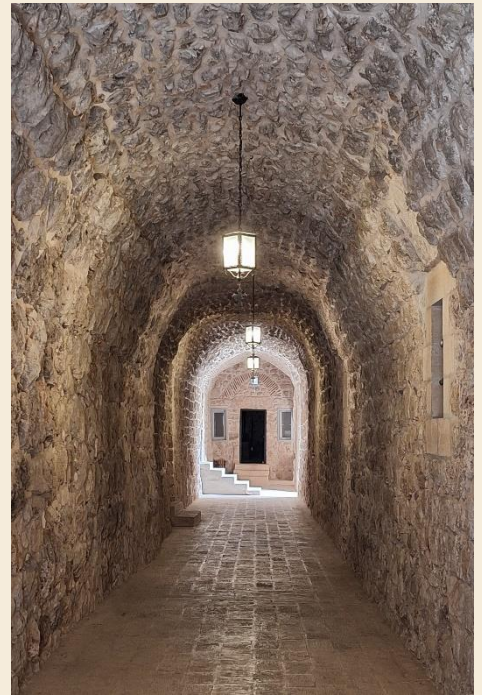
→ A 20. század eleji nagy keresztényüldözés idején, a Seyfo időszakban (1915-ben) a török és kurd martalócok elfoglalták a monostort és lemészárolták az összes itt élő szerzetest. A Mor Gabriel csak 1919-ben került vissza az Asszír Ortodox Egyházhoz.

← A Mor Gabriel monostor északi szárnyának emeletén van az itt élő hét szerzetes lakrésze, akik közül egyet volt szerencsénk látni. Mellesleg ki van írva, hogy a szerzeteseket és az apácákat ne fotózzák.

→ A központi udvart és a nyugati szárnyat összekötő folyosó. Ennek bal oldaláról nyílik a Theodora kupola terme,

↓ és ez a boltozatos terem is...

← Minden szír keresztény monostorhoz tartoztak mezőgazdasági területek. Ez itt a **Mor Gabriel** zöldségeskertje.

→ Észak felé indultunk tovább, de mielőtt elhagytuk volna Tur Abdin fennsíkját, letértünk **Barisštepe** falu felé, hogy meglátogassuk a **Mor Yakup** monostort. A kurdok és szírek lakta település fő látnivalója ez a monostor. Nem jár errefelé sok turista, így aztán itt nincs is fogadóépület, de belépődíj sem. Mindenesetre a főbejárat előtt tágas parkoló várja az erre tévedőket.

← A monostor bejárata fölötti feliraton olvashatjuk az alapítási dátumot: 386. Ha ez tényleg igaz, ez a világ egyik legősibb keresztény monostora.

→ Amint belépünk a kapun, a 1970 után felújított temploma magasodik fölénk. Bár a monostort az Alexandriából ide érkezett Szent Jakab (Mor Yakup) alapította 421-ben bekövetkezett halála előtt, a templom csak később, a 6. században épülhetett fel. A főtemplom korábbi része, egy korábbi szent, Mor Barschabo és tanítványai mártírhalálának helyszínén épült fel. Ez ma a főtemplom keleti oldalán áll.

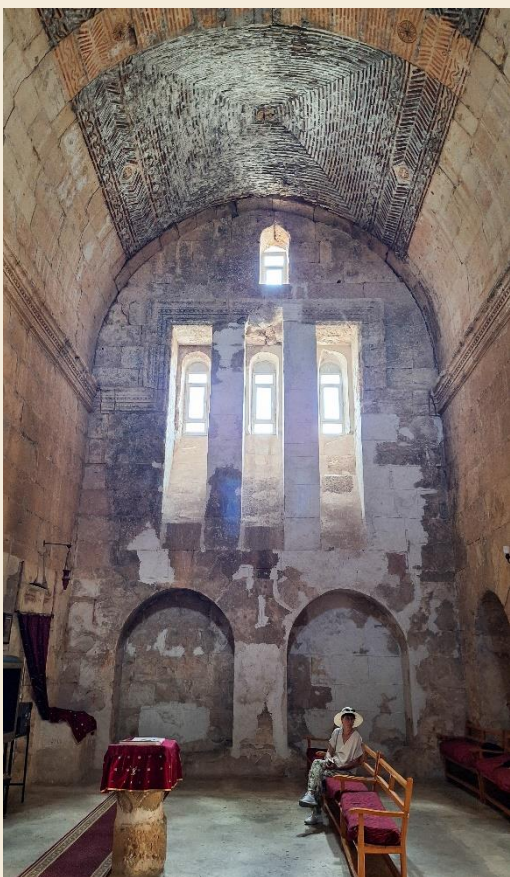

← A Mor Yakup lakótömbje a későbbi évszázadok során épült meg, amikor 1364 és 1839 között a Mor Hananyo szír központi monostor pátriárkáival összeveszett, de szintén szír ortodox pátriárkák itt tartották székhelyüket. A hatalmas épületben jelenleg egy szerzetes és három apáca lakik.

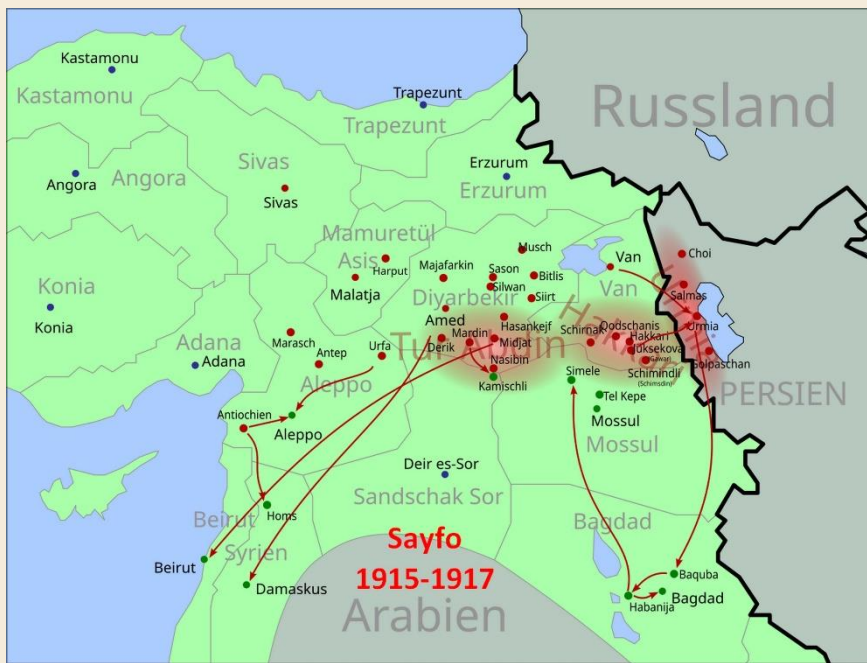

← A főtemplom keleti oldalának közepéről nyílik a Mor Barschabo templom szőlőindákkal díszített bejárata. Úgy tűnik, ma a régebbi templomot használják szentélyként.

→ Az árnyas narthexben üldögélő két apáca készségesen adott felvilágosítást a helyi nyelvjárással, amiből persze nem sokat értettünk. Egyikük készítette ezt a fotót is.

← A főtemplom déli része, a boltozat téglamintás díszítésével. A Mor Yakup monostor súlyos károkat szenvedett az 1915-17 közötti népirtás, a Sayfo során. Az erőszakos cselekmények mellett az egyházi könyvtár, kéziratokat is megsemmisítették a muszlim martalócok. A monostor működése a pusztítások következtében 1916 és 1965 között szünetelt.

↗ Az első világháború alatt az Oszmán Birodalom keleti részén a Kaukázuson át támadó orosz csapatok jelentős területeket vettek birtokba. Az oszmán kormányzat a birodalom örmény és szír keresztényeit a kialakult helyzetben potenciális kollaboránsként és ellenségként kezelte. A keresztény örmények tömeges elűldözése és meggyilkolása mellett a szír keresztény közösséget is súlyos veszteségek érték. A térkép a szír keresztények elleni atrocitások helyszíneit és a tömeges menekülés irányait mutatja az 1915 utáni időszakban. Látható, hogy Tur Abdin vidéke, ideértve Mardin és Midyat környékét is, az üldöztetés fő gócpontja volt. A szír keresztény hívő közösség embervesztését 100 000 és 250 000 közé becsülik.

← A Mor Yakup főtemploma és a Mor Barschabo templom összeépült tömbje északról

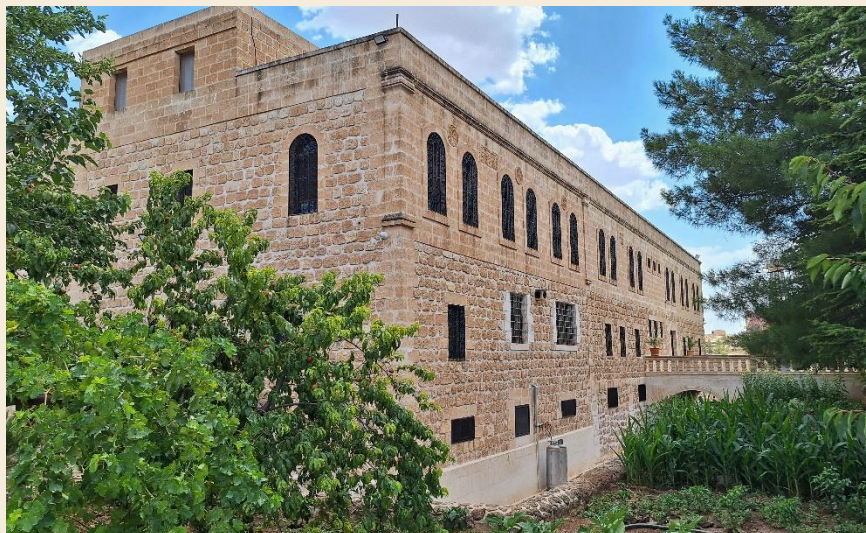
→ A Mor Yakup monostortól pár méterre északra egy feltehetően 5. századi épület romjai állnak

← Azt tartják, hogy a romok Mor Yakup 5. századi remetelakának maradványai

→ A remetelak kapuja és két megmaradt boltíve közül az egyik

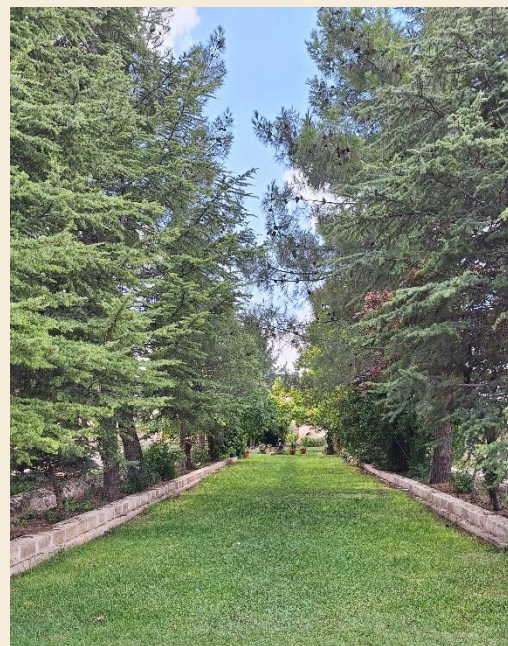

← A Mor Yakup nyugati részén álló, modernizált épület körül kisebb öntözött termőföld parcellák vannak

↓ Még egy kis díszkertre is futotta, ami nagy dolog ebben az alapvetően száraz környezetben

↓ A Mor Yakup monostor részére a legfontosabb a részbeni önellátást biztosító öntözött termőterület

→ A Mor Yakup főtemploma. A hűvös narthex-ben üldögélt a minket is fogadó két apáca

← Tovább haladva észak felé elértük a Tigris folyó felső folyását és Hasankeyf városát, ahol többek között ez a látvány fogadott volna, ha öt évvel korábban érkezünk oda. A képen a lassan folydogáló Tigris (törökül Dicle) fölött a római/bizánci alapokra az Artukidák idejében (1102-1232) épített híd romjai, mögötte fent a vár kevés fala, balra az 1409-ben épült Er Rizk mecset minaretje magasodik.

→ A távolban még feltűntek volna a magaspárt kőfalába vájt barlanglakások látványa is. Ezekben a barlangokban az 1980-as évekig éltek az maradék örmény és szír keresztény családok. Még a modern Tigris hídon is átmehettünk volna...

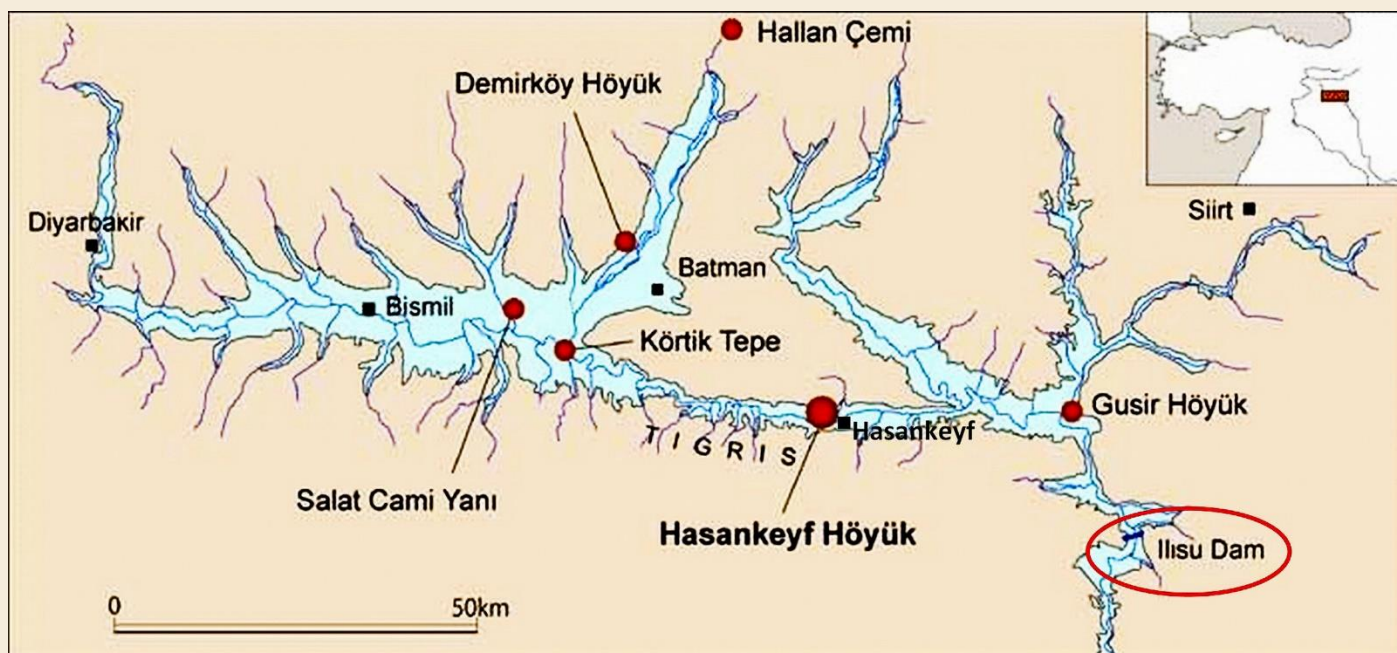

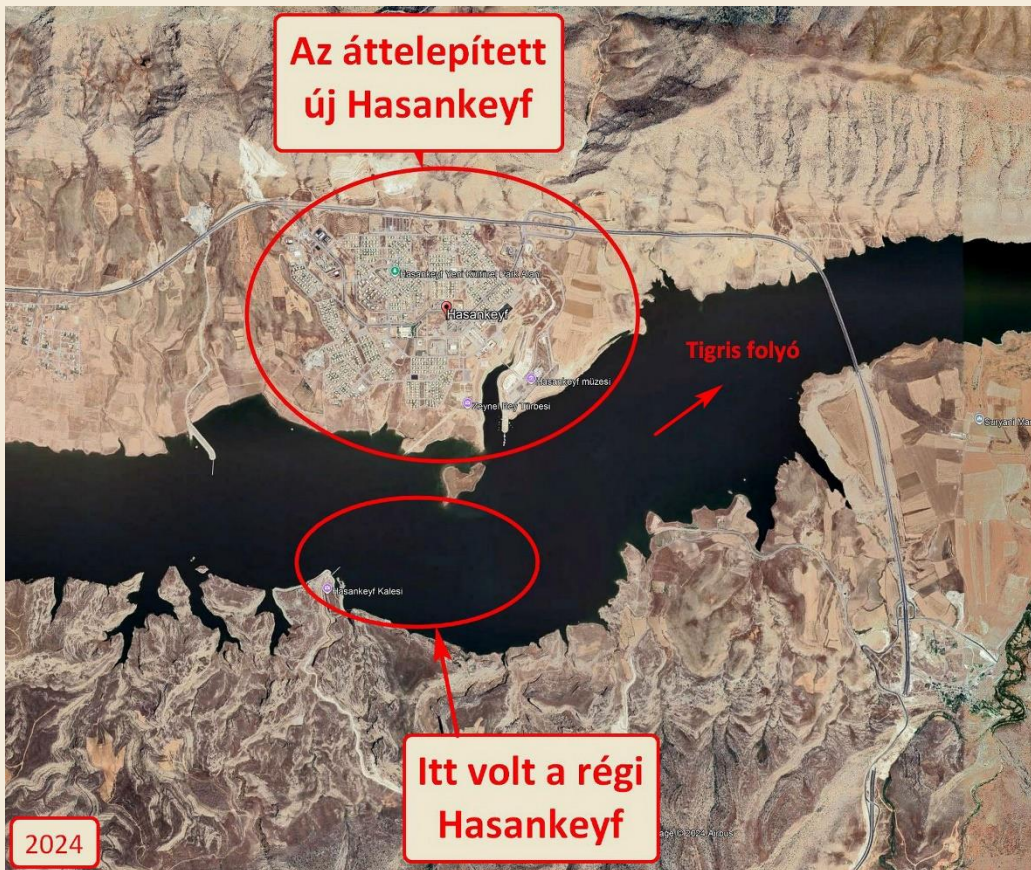
← Sétálhattunk volna a Hasankeyf Höyükön, megnézhattuk volna az ősi, újkőkori telep maradványait, ha a Tigris felduzzasztásával mindez nem tűnik el 2020-ban. Hasankeyf a bronzkor óta lakott település volt, a sok évezred rengeteg egymásra rakódott emlékével. Történelme során ugyanolyan fontos bizánci-perzsa határváros volt, mint Dara, majd később a Selyemút és a Van-tó felé irányuló kereskedelem egyik állomása lett.

➤ A térkép Hasankeyf nevezetes muszlim építészeti emlékeinek eredeti elhelyezkedését mutatja, még a Tigrisen épített Ilisu gát üzembe helyezése előtt, a 2010-es években.

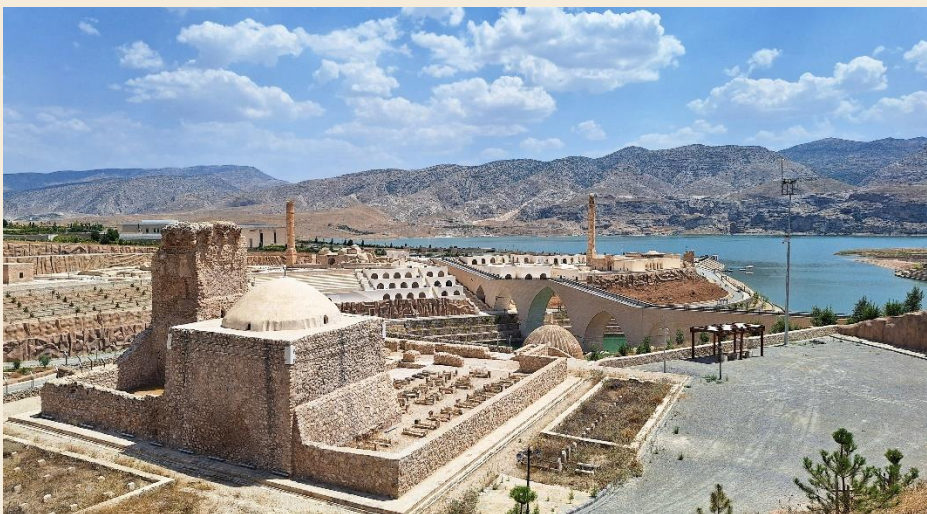
⬇️ Az Ilisu gát megépítésével több települést és régészeti emlékekkel teli területeket borított el a Tigris vize. A gát építésével víz alá kerültek a térképen pirossal jelzett neolitikus lelőhelyek is, nem beszélve arról, hogy súlyosan sérült a folyó völgyének ökoszisztémája.

← Hasankeyf nevét az 1930-as évekbeli törökösítés idején kapta, addig a 640 óta viselt arab *Hişn Kayfa* név változatait használták. Az 1980-ban elindított Délkelet-Anatólia Projektnek (GAP) egyik legtöbb tiltakozást kiváltó építkezése az Ilisu gát lett, azonban hiába volt a Világbank visszalépése, hiába a finanszírozó nyugat-európai bankok kiszállása, hiába a tudományos vizsgálatok és értékelések sora, a gátépítés nemzeti ügy lett és a török állam saját forrásból megvalósította a beruházást. Hasankeyf lakosai részére új várost építettek a Tigris északi partján, ahová áttelepítettek

néhány jelentősebb muszlim építészeti emléket. Hogy jót is mondjak, az Ilisu gát erőműve 1200 MW elektromos energiát termel és a létesítmény javítja a körzet öntözési lehetőségeit.

← Az új Hasankeyf folyóparti része. A képen látható építészeti emlékeket az új város építése során egyszerűen ide telepítették át eredeti helyükről. Balról jobbra: az előtérben a Próféta családjából származó Imam Abdullah sírja köré épített dervisház (7-8. sz.), mögötte az Ajjúbbida Szulejmán szultán csonka minaretje (1407), jobbra pedig a szintén általa épített Er Rizk mecset és minaretje (1409), aminek aljába Allah 99 nevét vésték fel arab nyelven.

→ A felduzzasztott Tigris partjának közelébe egy sokkerekűs gördülő platformon hozták át Zeynel Bey 1482-ben elkészült mauzóleumát. Zeynel Bey az Aq Qoyunlu türkomán dinasztia legnevesebb uralkodójának, Uzun Hasszánnak volt a fia. A terjeszkedő Oszmán Birodalommal 1473-ban vívott otlukbeli csatában esett el. A háttérben az új Hasankeyf modern házai a folyó bal partja fölött

→ A korábban keskeny és lassú folyócska mára tóvá duzzadt

← Hogy ki nem maradjon, kipróbáltuk a Tigris vizét is

→ Sétahajók várnak utasaikra

← Hát igen. Kissé sivár, de ilyen ma a Tigris (Dicle) tava az Ilisu gát fölött.